

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВ'ЯЗКУ ЖИТТЕСТІЙКОСТІ ТА ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вікторія Предко

доктор філософії в галузі психології, старший науковий співробітник

Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи

03045, Україна, м. Київ, пров. Віто-Литовський, б. 98-А

tori.viktoriya@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5160-7636>

Анотація

Статтю присвячено визначенню психологічних особливостей взаємозв'язку життєстійкості та локусу контролю в учасників освітнього процесу під час війни. Висвітлено результати емпіричного дослідження, в якому було виявлено наявність прямого кореляційного зв'язку між життєстійкістю та інтернальністю; суб'єктивним контролем; інтернальністю досягнень та стилем виробничих відносин; контролем за дією під час планування; контролем за дією під час невдачі. Продемонстровано виявлений обернений кореляційний зв'язок між екстернальністю та життєстійкістю. У статті підкреслено, що локус контролю особистості визначає ступінь її активності, зокрема її здатність проявляти власну суб'єктність або ж пасивність. Особистість з внутрішнім локусом контролю характеризується відповідальністю, здатністю самостійно приймати рішення, умінням вибудовувати міжособистісну комунікацію, швидко адаптуватися до складних життєвих ситуацій, а головне ефективно здійснювати емоційну саморегуляцію. Виявлено, що інтернальний локус контролю супроводжується проявом життєстійкості особистості, а саме породжує здатність долати труднощі, досягати поставлених цілей, забезпечує усвідомлення внутрішньої сили та витривалості, сприяє розвитку особистісної зрілості, прагненню продовжувати здобувати нові знання, уміння та навички, надає можливість тривалий час залишитися активним та цілеспрямованим суб'єктом власної життєдіяльності та розвитку, а головне забезпечує здатність залишатися спокійним під тиском невдач, зберігати психічне здоров'я та загальне благополуччя. Визначено, що інтернальність досягнень особистості, корелюючи з життєстійкістю, позитивно впливає на здобуття нових академічних здобутків, а саме мотивує особистість до подальшого розвитку та здобуття знань, забезпечує прагнення засвоїти нові навички та вміння навіть у складних життєвих ситуаціях війни. Водночас доведено, що відчуття нездатності вплинути на ситуацію, відсутність контролю має негативні наслідки, оскільки перешкоджає прояву життєстійкості особистості, отриманню позитивного досвіду, призводить до пасивності та безвідповідальності, унеможливорює загальний розвиток, шкодить психічному здоров'ю та психологічному благополуччю.

Ключові слова: життєстійкість, локус контролю, екстернальність, інтернальність, учасники освітнього процесу.

Вступ

Сьогодні українське суспільство знаходиться на складному етапі свого розвитку, який супроводжується ускладненням соціально-економічного становища, відсутністю роботи,

політичними кризами, зниженням відчуття захищеності та безпеки, загального благополуччя. Кожен день, зустрічаючись з справжніми викликами долі, українці змушені знаходити оптимальні шляхи вирішення складних ситуацій, адаптуватись та продовжувати самореалізовуватися, зберігаючи фізичне та психологічне здоров'я. Варто зазначити, що найбільш вразливою групою сучасних потрясіть є учасники освітнього процесу, які окрім загальної травмуючої ситуації, значною мірою відчули кризу професійного становлення, загрозу самоствердження, можливості розвитку та побудови власної кар'єри.

Важливим ресурсом, який допомагає особистості справлятися з труднощами, забезпечує стресостійкість та психологічну адаптацію, а також сприяє оптимальній працездатності є життестійкість. Вона перешкоджає особистісній дезінтеграції, зміцнює ієрархію цінностей, формує нові смисли, мотивує на досягнення цілей (Коцан, Ложкін & Мушкевич, 2011). Термін «життестійкість» (з англ. *hardiness*), що означає міцність та витривалість, вперше було вжито вченими S. Kobasa та S. Maddi, які характеризували його як вміння людини долати складні життєві ситуації. На думку S. Maddi, життестійкість – це особистісна інтегральна риса, внутрішня система поглядів і переконань, яка допомагає ефективно вирішувати проблемні ситуації, підвищує стресостійкість, допомагає зберігати при цьому позитивне ставлення до світу, внутрішню рівновагу й прогнозувати бажане майбутнє. S. Kobasa зазначав, що життестійкість містить три структурні компоненти, які поєднують когнітивно-емоційну та поведінкову складову: залученість, контроль і виклик (Kobasa, Maddi & Kahn, 1982). Тобто, життестійкість відображає загальний рівень психічного здоров'я людини й містить психологічні установки, які актуалізують внутрішні сили людини, що своєю чергою, мотивують її долати стресові обставини, а також формують здатність знайти можливість для розвитку та самовдосконалення, навіть під час труднощів. Згідно з Д. Леонтьєвим, життестійкість ґрунтується на внутрішніх переконаннях особистості, які підсилюють її здатність сприймати ситуацію як менш травмуючу, надають впевненість у можливості вирішити труднощі (Леонтьєв, 2007).

Одним з найважливіших психологічних чинників формування та розвитку життестійкості особистості є інтернальність особистості, а саме внутрішній локус контролю. Феномен локусу контролю (лат. *locus* – місце розташування та франц. *controle* – перевірка) було введено американським психологом J. Rotter у 1954 році для позначення схильності людини брати на себе відповідальність за події, які відбуваються довкола або ж перекладати її на зовнішні фактори (Rotter, 1982). Відповідно, схильність брати на себе відповідальність забезпечує інтернальний локус контролю, а приписування її зовнішнім факторам та обставинам – екстернальний локус контролю. На думку Т.В. Кириченко, означений феномен визначає життєву позицію особистості, детермінує її способи реагування, а також загальну здатність вирішувати ситуацію (Кириченко, 2017). Згідно з Л.І. Лісовою та М.А. Салюк, локус контролю постає внутрішньою установкою, яка визначає можливість вплинути на події свого життя (Лісова & Салюк, 2016).

Д. Леонтьєв зазначає, що інтернальний локус контролю сприяє особистісній переконаності у здатності впливати на життєві ситуації, усвідомленню себе активним суб'єктом власної життєдіяльності, допомагає зосереджуватися на власних діях замість постійного пошуку причин для звинувачень, ставлячи собі питання «для чого?» замість «чому?» (Леонтьєв, 2007). Т.В. Кириченко зазначає, що локус контролю забезпечує ефективну поведінкову саморегуляцію, уміння конструктивно взаємодіяти з довкіллям, що, в свою чергу, виражається у здатності до саморегуляції, умінні брати на себе відповідальність, бути самостійним та незалежним у процесі реалізації власних домагань (Кириченко, 2017).

Особистість, якій притаманний той чи інший тип контролю відрізняється не лише особливостями прийняття рішень, здатністю брати на себе відповідальність, а й своїми індивідуальними особливостями. Інтерналі відчують більшу впевненість, усвідомлюють, що від їхніх дій залежить подальший розвиток подій, в той час як екстернали доволі часто виявляють конформність, схильні підпорядковуватися зовнішнім обставинам, не здатні здійснювати саморегуляцію, ставити цілі та ефективно їх реалізовувати. Екстернали схильні до безвідповідальності, інтолерантності, агресивності, цинізму, невротичності. Вони частіше стикаються з психологічними проблемами, фрустраційними ситуаціями та психосоматичним розладами, аніж особистості з інтернальним локусом контролю. Локус контролю визначає спосіб інтерпретації особистості власних життєвих подій, а саме: інтернальний локус контролю сприяє прагненню довідатися якомога більше інформації про проблемну ситуацію задля того, щоб її вирішити, в той час як особистість з екстернальним локусом контролю прагне уникати будь-якої інформації стосовно проблемної ситуації, виявляє пасивність і байдужість.

Інтерналі є більш емоційно врівноваженими, комунікативними, послідовними, наполегливими, схильними до самоаналізу, вони мають власні життєві принципи та переконання. Однак, занадто високий рівень інтернальності особистості може свідчити про психологічне неблагополуччя людини, її високу внутрішню напруженість, надмірне прагнення все контролювати і раціонально прораховувати. Часто особистість з високим рівнем інтернальності підвищує активність після значного успіху, і в той же час, швидко її знижує після невдач та різних фруструючих обставин. Саме тому, особистісне зростання інтерналів супроводжується розвитком реалістичності у сприйнятті себе та своїх можливостей. Відповідно, воно ґрунтується на усвідомленні того, що є речі, які не можливо змінити, які необхідно прийняти такими як вони є. Зокрема, J. Rotter уточнює, що інтерналі та екстернали не є «типами» особистості, оскільки кожній особистості притаманні характеристики як свого локусу контролю, так і характеристики іншого. Найчастіше люди опиняються десь посередині «екстернальності» й «інтернальності». Однак, найбільш оптимальним проявом є внутрішньо-зовнішній локус контролю, саме він забезпечує внутрішню рівновагу особистості (Rotter, 1982).

Метою дослідження – визначити значення локусу контролю й особливості прояву життєстійкості учасників освітнього процесу під час війни. Відповідно до мети основними **завданнями** дослідження є: 1). провести теоретичний аналіз проблеми взаємозв'язку життєстійкості та локусу контролю учасників освітнього процесу; 2). дослідити особливості взаємозв'язку життєстійкості, основних її компонентів з локусом контролю учасників освітнього процесу в період війни.

Методи дослідження

У дослідженні психологічних особливостей взаємозв'язку між компонентами життєстійкості та локусом контролю взяли участь 246 осіб. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася серед студентів першого та другого курсу факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також серед учнів випускних класів спеціалізованої школи I-III ступенів №250 з поглибленим вивченням математики Деснянського району міста Києва.

Під час дослідження було використано такі методики:

Методика «Локус контролю» – одна з перших тестових методик, спрямована на виявлення локусу контролю поведінки (інтернальності-екстернальності), розроблена у 1950-х

роках американським психологом J. Rotter у рамках концепції поведінкової психології. Методика містить 29 пар тверджень, кожна з яких демонструє протилежні способи ставлення до ситуації.

Методика «РСК» (авт. Є.Ф. Бажин, Є.А. Голинкіна, Л.М. Еткінд) – складається з 44 пунктів й містить декілька субшкал, зокрема: контроль у ситуаціях досягнення, у ситуаціях невдачі, у сфері виробничих, сімейних міжособистісних стосунках, у сфері здоров'я, які визначають інтернальність респондентів у різних сферах життя.

Тест життєстійкості (адапт. Д.О. Леонтьєв, О.І. Рассказова) – містить 4 шкали: залученість, контроль, прийняття ризику та загальний показник життєстійкості.

Опитувальник «Контроль за дією» (адапт. С.А. Шапкін) – визначає вольову спрямованість поведінки (зокрема контроль за дією при плануванні, контроль за дією при реалізації, контроль за дією при невдачі), яка постає стійким механізмом особистісної саморегуляції та свідчить про рівень прояву внутрішнього локусу контролю.

Обробка отриманих даних здійснювалась завдяки методам математично-статистики, зокрема: частотний аналіз (для встановлення частоти розподілу); аналіз мір центральних тенденції (для встановлення центральних значень, особливостей прояву); критерій нормальності Колмогорова-Смірнова (задля перевірки даних на нормальність розподілу); кореляційних матриць Пірсона (задля встановлення взаємозв'язку між шкалами та перевірки на мультиколінеарність).

Результати та дискусії

Під час дослідження було виявлено такі кореляційні зв'язки (таблиця 1):

Таблиця 1

Особливості взаємозв'язку локусу контролю та життєстійкості особистості

Параметри	Сила кореляції	Значимість
Прямий кореляційний зв'язок між інтернальністю та життєстійкістю	0,53	p=0,037
Прямий кореляційний зв'язок між інтернальністю досягнень та життєстійкістю	0,408	p=0,017
Прямий кореляційний зв'язок між інтернальністю виробничих відносин та життєстійкістю	0,38	p=0,021
Прямий кореляційний зв'язок між контролем за дією під час планування та життєстійкістю	0,526	p=0,005
Прямий кореляційний зв'язок між контролем за дією під час невдач та життєстійкістю	0,492	p=0,015
Обернений кореляційний зв'язок між екстернальністю та життєстійкістю	-0,432	p=0,019
Прямий кореляційний зв'язок між рівнем суб'єктивного контролю та життєстійкістю	0,525	p=0,039

Отримані результати показали:

- Прямий кореляційний зв'язок середньої сили 0,53 зі статистичною значимістю $p=0,037$ ($p \leq 0,05$) між загальним рівнем інтернальності та життєстійкістю особистості. Інтернальний локус контролю супроводжується проявом життєстійкості особистості, а саме впевненістю, вірою у власну здатність долати труднощі та досягати поставленої мети, усвідомленням внутрішньої сили, витривалістю, мужністю й особистісною зрілістю. Він сприяє прагненню продовжувати здобувати нові знання, уміння та навички задля ефективної реалізації їх на практиці. Зокрема, інтернальність допомагає вчасно урегулювати негативні емоції, винести позитивний досвід, швидко прийняти конструктивні рішення, а головне, надає можливість тривалий час залишитися активним та цілеспрямованим суб'єктом власної життєдіяльності та розвитку.

- Наявність прямого кореляційного зв'язку середньої сили 0,525 зі статистичною значимістю $p=0,039$ ($p \leq 0,05$) між інтернальністю (рівнем суб'єктивного контролю) та життєстійкістю особистості. Тобто, інтернальність забезпечує прояв особистісної зрілості, яка відображає уміння протистояти проблемам і труднощам, формує терплячість, вдумливість, здатність до рефлексії та ефективної саморегуляції. Відповідно, забезпечує здатність залишатися спокійним під тиском невдач, швидко відновлюватися після стресових подій, зберігати психічне здоров'я та загальне благополуччя.

- Прямий кореляційний зв'язок середньої сили 0,408 зі статистичною значимістю $p=0,017$ ($p \leq 0,05$) між інтернальністю досягнень та життєстійкістю особистості. Інтернальний локус контролю сприяє зростанню мотивації досягнення позитивного результату, яка значною мірою підкріплює прояв життєстійкості особистості, а саме, забезпечує усвідомлення власних цілей, породжує самоефективність особистості, яка відіграє провідну роль у прийнятті виклику долі, що своєю чергою, постає основним структурним компонентом життєстійкості. Оскільки особистість з інтернальністю досягнень здатна дивитися на труднощі як на виклик, а не загрозу, то зазвичай вона більш зацікавлена в реалізації поставлених завдань. Тобто, труднощі та невдачі не зупиняють її на шляху до досягнення мети. Більш того, інтернальність досягнень, корелюючи з життєстійкістю, позитивно впливає на академічні результати учасників освіти, зокрема, надає можливість отримати задоволення від нових академічних здобутків, а також спрямовує їх мотивацію до подальшого розвитку та здобуття знань, прагнення засвоїти нові навички та вміння, навіть у складних життєвих ситуаціях війни.

- Прямий кореляційний зв'язок середньої сили 0,38 зі статистичною значимістю $p=0,021$ ($p \leq 0,05$) між інтернальністю виробничих відносин та життєстійкістю особистості. Чим вищий рівень інтернальності виробничих відносин, тим більше проявляється життєстійкість особистості, а саме її структурний компонент контролю, який виявляється у здатності до ефективної саморегуляції та самоконтролю. Відповідно, люди, які мають високий рівень самоконтролю, проявляють толерантність, здатність швидко та ефективно встановлювати міжособистісні контакти, мають конструктивні взаємостосунки з оточуючими. І навпаки, ті, кому не вистачає самоконтролю, мають значну кількість соціальних конфліктів і міжособистісних непорозумінь у колективі, що своєю чергою, знижує загальний рівень життєстійкості.

- Прямий кореляційний зв'язок середньої сили 0,526 зі статистичною значимістю $p=0,005$ ($p \leq 0,05$) між контролем за дією під час планування та життєстійкістю особистості. Здатність конструктивно контролювати власні дії та вчинки, свідчить про наявність внутрішнього локусу контролю, який характеризується стійкими механізмами особистісної

саморегуляції, що своєю чергою, надає відчуття впевненості у постановці своїх цілей і задач, навіть якщо є труднощі та загрози у реалізації поставленої мети. Надає можливість швидко й перспективно розставити пріоритети, сконцентрувавшись на власному розвитку та провідній діяльності. Життєстійкі установки та переконання додають впевненості та оптимізму, сприяють умінню спрогнозувати перспективне майбутнє, а також, допомагають ефективно орієнтуватися в будь-якій ситуації, з максимальною користю для власного розвитку.

- Прямий кореляційний зв'язок середньої сили 0,492 зі статистичною значимістю $p=0,015$ ($p \leq 0,05$) між контролем за дією під час невдач та життєстійкістю особистості. Інтернальний контроль за дією під час невдач запобігає почуттю безпорадності. Відповідно, чим більше людина проявляє інтернальність, тим легше їй виявити життєстійкість, впевненість у здатності вирішити ситуацію, а також усвідомити найперспективніші рішення.

- Обернений кореляційний зв'язок середньої сили -0,432 зі статистичною значимістю $p=0,019$ ($p \leq 0,05$) між екстернальністю та життєстійкістю особистості. Відчуття нездатності вплинути на ситуацію, відсутність контролю має негативні наслідки, оскільки перешкоджає прояву життєстійкості особистості. Це не лише перешкоджає здобуттю знань, отриманню позитивного досвіду, призводить до безвідповідальності, унеможливорює загальний розвиток, а й шкодить психічному здоров'ю та психологічному благополуччю. Люди з екстернальним локусом контролю сприймають будь-яку невдачу як катастрофу, а будь-які події як загрозу. Відповідно, вони схильні уникати цілеспрямованої активності, постановки цілей і досягнення результату, прагнуть залишатися пасивними та безініціативними.

Висновки

Отже, інтернальний локус контролю відіграє дуже важливу роль у життєдіяльності особистості, зокрема її професійному та особистісному становленні. Він забезпечує внутрішню рівновагу, здатність ефективно долати життєві труднощі, сприймати складні життєві ситуації менш травмуючими, підвищує стресостійкість, допомагає зберігати позитивне ставлення до світу, а головне сприяє прояву життєстійкості особистості. Результати проведеного дослідження продемонстрували, що інтернальний локус контролю та життєстійкість особистості мають прямий кореляційний зв'язок, який забезпечує суб'єктивність особистості, визначає її мотивацію, надає можливість активно ініціювати власну життєдіяльність, утримувати внутрішню рівновагу, зберігати психічне здоров'я та загальний сприятливий психологічний стан.

Перспективи подальших досліджень полягають в поглибленому вивченні взаємозв'язку життєстійкості з іншими психологічними особливостями, зокрема емпатією. Незважаючи на те, що емпатія є основним механізмом підтримки іншої людини, вона має містити емоційний баланс, бути контрольованою, оскільки в сьогоденних умовах війни сильне співпереживання може набувати деструктивного характеру та перешкоджати прояву життєстійкості. У зв'язку з цим доцільно розглянути особливості прояву емпатії у досліджуваних з різним рівнем життєстійкості.

Література

1. Бажин, Е.Ф., Голынкина, Е.А., & Эткінд, А.М. (1993). *Опросник уровня субъективного контроля (УСК)*. Смысл.
2. Кириченко, Т.В. (2017). Локус контролю як механізм розвитку саморегуляції у майбутніх учителів. *Молодий вчений*, 6, 326–330.

3. Коцан, І.Я., Ложкін, Г.В., & Мушкевич, М.І. (2011). *Психологія здоров'я людини*. ВНУ імені Лесі Українки.
4. Куль, Ю. (n.d.). *Опитувальник «Шкала контролю за дією» (НАКЕМР-90)*. Режим доступу: <https://kipt.sumdu.edu.ua/en/entrants/item/2479-opytuvalnyk-shkala-kontroliu-za-diieiu-nakemr90-yu-kul>
5. Леонтьев, Д. (2007). *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности*. Смысл.
6. Лісова, Л.І., & Салюк, М.А. (2016). Характеристики самоефективності та локусу контролю особистості як предиктори стресостійкості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», 1(1)*, 59–64.
7. *Методика дослідження локусу контролю Роттера*. (n.d.). Режим доступу: http://psychologis.com.ua/oprosnik_rottera.htm
8. *Опитувальник рівня суб'єктивного контролю*. (n.d.). Режим доступу: <http://personal.in.ua/article.php?Ida=186>
9. Тест життєстійкості S. Maddi. (n.d.). Режим доступу: http://ni.biz.ua/1/1_5/1_51709_test-zhiznestoykosti-s-maddi.html
10. Kobasa, S.C., Maddi, S.R., & Kahn, S. (1982). Hardiness and health: a prospective study. *Journal of personality and social psychology*, 42(1), 168–177 <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.1.168>
11. Rotter, J. B. (1982). Social learning theory. In *Expectations and actions* (pp. 241–260). Routledge.

References

1. Bazhin, E.F., Golyunkina, E.A., & Etkind, A.M. (1993). *Oprosnik urovnya subyektivnogo kontrolya (USK) [Subjective Control Level Questionnaire (SCQ)]*. Smysl [in Russian].
2. Kyrychenko, T. V. (2017). Locus kontroliu yak mekhanizm rozvytku samorehuliatcii u maibutnykh uchyteliv [Locus of control as a mechanism for the development of self-regulation in future teachers]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 6, 326–330 [in Ukrainian].
3. Kotsan, I.Ya., Lozhkin, H.V., & Mushkevych, M.I. (2011). *Psykhohohiia zdorovia liudyny [Psychology of human health]*. VNU im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
4. Kul, Yu. (n.d.). *Opytuvalnyk «Shkala kontroliu za diieiu» (NAKEMR-90)*. Retrieved from <https://kipt.sumdu.edu.ua/en/entrants/item/2479-opytuvalnyk-shkala-kontroliu-za-diieiu-nakemr90-yu-kul> [in Ukrainian].
5. Leontjev, D. (2007). *Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj realnosti. [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of meaning reality]*. Smysl [in Russian].
6. Lisova, L.I., & Saliuk, M.A. (2016). Kharakterystyky samoefektyvnosti ta lokusu kontroliu osobystosti yak predyktory stresostiikosti [Characteristics of self-efficacy and locus of control of personality as predictors of stress resistance.]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Psykhologichni nauky» – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series “Psychological Sciences”, 1(1)*, 59–64 [in Ukrainian].
7. *Metodyka doslidzhennia lokusu kontroliu Rottera [Rotter's locus of control research methodology]*. (n.d.). Retrieved from http://psychologis.com.ua/oprosnik_rottera.htm [in Ukrainian].
8. *Opytuvalnyk rivnia subiektyvnoho kontroliu [Questionnaire of the level of subjective control]*. (n.d.). Retrieved from <http://personal.in.ua/article.php?Ida=186> [in Ukrainian].
9. *Test zhyttiistiikosti S. Maddi [S. Muddy hardiness test]*. (n.d.). Retrieved from http://ni.biz.ua/1/1_5/1_51709_test-zhiznestoykosti-s-maddi.html [in Ukrainian].
10. Kobasa, S.C., Maddi, S.R., & Kahn, S. (1982). Hardiness and health: a prospective study. *Journal of personality and social psychology*, 42(1), 168–177 <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.1.168>
11. Rotter, J.B. (1982). Social learning theory. In *Expectations and actions*. (pp. 241-260). Routledge.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HARDINESS AND LOCUS OF CONTROL IN PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS DURING THE WAR

Viktoriya Predko

PhD in Psychology, Senior Research Fellow

Ukrainian Scientific and Methodical Center of Practical Psychology
and Social Work

b, 98-A, Vito-Litovsk Lane, Kyiv, Ukraine, 03045

tori.viktoriya@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5160-7636>

Abstract

The article is aimed at the determination of the psychological characteristics of the relationship between hardiness and the locus of control in the participants of the educational process during the war. The results of an empirical study are presented, in which the presence of a direct correlation between sustainability and internality has been revealed; subjective control; the internality of achievements and the style of industrial relations; control over action during planning; control over action during failure. An inverse correlation between externality and sustainability has been demonstrated. The article emphasizes that a person's locus of control determines the degree of their activity, in particular, the ability to show their own subjectivity or passivity. A personality with an internal locus of control is characterized by responsibility, the ability to make decisions independently, the ability to build interpersonal communication, quickly adapt to difficult life situations, and most importantly, to effectively carry out emotional self-regulation. It has been found that the internal locus of control is accompanied by the manifestation of the vitality of the individual, namely, it generates the ability to overcome difficulties, achieve set goals, provides awareness of inner strength and endurance, promotes the development of personal maturity, the desire to continue acquiring new knowledge, skills and abilities, provides the opportunity to be an active and purposeful subject of one's own life and development for a long time, and most importantly, provides the ability to remain calm under the pressure of failure, maintain mental health and general well-being. It has been determined that the internality of the individual's achievements, correlating with vitality, has a positive effect on the acquisition of new academic achievements, namely, it motivates the individual to further develop and acquire knowledge, ensures the desire to learn new skills and abilities, even in difficult life situations of war. At the same time, it has been proven that the feeling of inability to influence the situation, lack of control has negative consequences, as it prevents the manifestation of vitality of the individual, the acquisition of positive experience, leads to passivity and irresponsibility, makes general development impossible, harms mental health and psychological well-being.

Keywords: hardiness, locus of control, externality, internality, participants in the educational process.

Подано 10.04.2023

Рекомендовано до друку 20.04.2023